

Araştırma Makalesi • Research Article

A Phalestinian Struggle Person: Doctor and Qurra Ziyab Shadirma

Filistinli Bir Mücadele İnsanı: Hekim ve Kurrâ Ziyâb Şâdırma¹

Ömer ÖZBEK²

Yakup AKTAŞ³

ARTICLE INFO

Article history:

Received: 10 June 2025

Received in revised: 20 June 2025

Accepted: 23 June 2025

Keywords:

Qiraat

Phalestin

Jerusalem

Qurra

Ziyaeb Shadirma

ABSTRACT

Jerusalem, which has been accepted as a holy city for every messenger and religion from the first Prophet Hz. Adam to the last Prophet Hz. Muhammad (pbuh), has produced many scholars to this day. One of the personalities that we realize has remained hidden like a shining star far from these scholars is Dr. Ziyaeb Shadirma, born in Palestine, who, despite having become acquainted with the science of qiraat in his later years, has produced works in this field and trained hundreds of students. Shadirma is an exceptional person who grew up in the geography of Palestine and achieved great success despite all the difficulties experienced by the Muslims of the region. He started his life as an orphan and continued as a qari and opinion leader with the qiraat equipment he acquired after becoming a medical doctor. Because Shadirma completed his hıfz when he was over forty years old and after turning to the qiraat he was interested in and studying from various scholars, he received the permission to read the qiraat ashara. In addition, despite his old age, Shadirma, who received a diploma from the Qiraat Department of the Faculty of Sharia in Jordan, has trained many students in this field and thus managed to become a respected and beloved person. For this purpose, in our study, we aim to introduce Dr. Ziyaeb Shadirma, whom we think is an exemplary value that can be a model for the youth of Palestine and our country. The data for our study were obtained from the sources we could reach about the author, as well as online interviews and correspondence with his family and students. The author's current works have been identified as Makasid al-Kur'âniyye, Rivâyetü Hafs Ta'lil and Tecsir, Esrârü Mihnet al-Tıbb. Although it is mentioned that the author has a work called al-Makâlât, which is a collection of his articles, this work could not be reached. As a result of our research, it has been observed that Shadirma gained valuable gains through the many scientific and intellectual expeditions he participated in; and touched the lives of many people both in the places he went and in Jordan. For this reason, we were excited to realize that everyone who knows the scholar in question will find in him a quality that will enlighten their own world and that they can model themselves on. We believe that our study, which is a way of introducing important scholars in the region and benefiting from their works, will contribute to researchers who will conduct research in this field.

MAKALE BİLGİSİ

Makale geçmişi:

Başvuru tarihi: 10 Haziran 2025

Revizyon tarihi: 20 Haziran 2025

Kabul tarihi: 23 Haziran 2025

ÖZ

İlk Peygamber Hz. Âdem'den son Peygamber Hz. Muhammed'e (sav) kadar gelen her bir elçi ve din için kutsal bir şehir olarak kabul edilmiş olan Kudüs günümüze dek nice âlimler yetiştirmiştir. Bu âlimlerden uzakta parlayan bir yıldız misali gizli kaldığını fark ettiğimiz şahsiyetlerden biri de, kıraat ilmiyle ilerleyen yaşlarında tanışmış olmasına rağmen bu alanda eser vermiş ve yüzlerce öğrenci yetiştirmiş olan Filistin doğumlu Dr. Ziyâb Şâdırma'dır. Şâdırma, Filistin coğrafyasında yetişen ve bölge Müslümanlarının yaşadığı onca zorluğa rağmen üstün başarılarla imza atan müstesna bir şahsiyettir. O, bir yetim olarak başladığı hayatına tıp hekimi olduktan sonra edindiği kıraat donanımı ile bir kârî ve kanaat önderi olarak devam etmiştir. Zira Şâdırma, kırk yaşının üzerindeki hafızlığını tamamlamış ve ilgi duyduğu kıraate yönelerek çeşitli âlimlerden okuduktan sonra kıraati aşere icazeti almış bir şahsiyettir. Ayrıca Ürdün'de Şeria Fakültesi Kıraat bölümünden de geç yaşına rağmen diploma alan Şâdırma, bu alanda çok sayıda öğrenci yetiştirmiş

¹ Bu çalışmanın özet kısmı 2023 yılında Ankara'da yapılan "Kudüs'te İz Bırakan Âlimler" Cholars Leaving a Trace in Jerusalem adlı III. Uluslararası Kudüs Sempozyumu'nda sunulmuş ve özet kitapçığında yalnızca özeti yayımlanmıştır.

² Doçent Doktor, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kıraat Anabilim Dalı Öğretim Üyesi. omeroz@erciyes.edu.tr, Orcid No: 0000-0001-7668-1701.

³ Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslâm Bilimleri Kıraat Anabilim Dalı. aktasmekki@gmail.com, Orcid No: 0000-0002-4050-2211.

ve böylece saygın ve sevilen biri olmayı da başarmıştır. Bu amaçla çalışmamızda Filistin ve ülkemiz gençliği için model olabilecek örnek bir değer olduğunu düşündüğümüz Dr. Ziyâb Şâdırma'yı tanıtmayı hedeflemekteyiz. Çalışmamızın verileri yazar hakkında ulaşılabildiğimiz kaynakların yanı sıra; ailesi ve talebeleri ile yapılan çevrim içi görüşme ve yazışmalardan elde edilmiştir. Müellifin mevcut telifleri Makâsidü'l-Kur'âniyye, Rivâyetü Hafs Ta'lîl ve Tecsîr, Esrâr-u Mihneti't-Tıbb adlarıyla tespit edilmiştir. Müellifin makalelerinin toplanmasıyla vucuda gelen el-Makâlât adlı bir eseri olduğundan bahsedilse de bu esere ulaşamamıştır. Araştırmamız sonucunda Şâdırma'nın katıldığı birçok ilmi ve fikrî seferler vasıtasıyla değerli kazanımlar elde ettiği; gerek gittiği yerlerde gerekse Ürdün'de çok sayıda insanın hayatına dokunduğu müşahade edilmiştir. Bu nedenle söz konusu âlimi tanıyan herkesin onda kendi dünyasına ışık olacak bir aydınlık ile modelleyebileceği bir vasıf bulacağını fark etmek bizleri heyecanlandırmıştır. Bölgedeki önemli âlimlerin tanıtılması ve eserlerinden istifade edilmesi niteliğinde olan çalışmamızın bu alanda araştırma yapacak araştırmacılara katkı sunacağını düşünmekteyiz.

GİRİŞ

Tüm canlılar gibi adeta mekânların da ruhu vardır. Oralarda yaşayanlarla yaşananlar hatıralarla o mekânları diri ve hatırlanması kılarlar. Söz gelimi Endülüs bölgesi tefsir ve kıraat ilimlerinin kendisinde geliştiği (bk. Karaoğlu, 2017: 5-32), Müslümanlardan ayrılırken çok büyük acıların yaşandığı önemli coğrafyalardandır. Ona, benzer acılar yaşamış, yaşamaya da devam etmekte olan Filistin toprakları da pek çok olay ve kahramana şahit olmuş arzın mukaddes ve cazibeli yerlerindendir. Bu cazibesinden olsa gerek sahip olmak isteyen çok olmuş ve bir ismi de barış diyarı manasına gelen Daru's-Selam (İsmi kullanımı için bk. Ağırakça, 2021: 14) pek çok istilaya, acıya ve katliama maalesef şahit olmuştur (bk. Taylan, 2021: 18). Yaşanan katliamların yanında İslâm beldesi olduğu günlerde saadeti yaşayan bu mukaddes şehirde ve bereketli topraklarda üç semavi dinin müntesiplerine barış, adalet ve huzuru getirip hâkim kılan da yine Müslümanlar olmuştur.

Tarihe ibret gözüyle bakan herkes “Kudüs’ün İslâm ümmetinin gücünün veya zayıflığının göstergesi” olduğunu görür. Bu kutsal toprakların işgali yanında pervasızca yapılan zulümler ümmetin zayıflığının ve dağılımlığının bir sonucudur. İslâm ümmetinin güçlü olduğu her dönemde Kudüs ve Filistin toprakları Müslümanların yönetimine girmiş; ümmetin zayıfladığı zamanlarda yabancılar bu şehre göz dikmişlerdir. Aynı şekilde bu kutsal şehir eskiden olduğu gibi günümüzde de pek çok kimsenin arzusuyla sahip olmak istediği bir yer olmaya devam etmektedir. Eğer İslâm ümmeti Kur'an'a, Hz. Peygamber'in (sas) sünnetine yeniden bağlanıp birliğini sağlar ilmi, ahlaki, siyasi ve teknolojik kuvvetini elde edebilirse; inanıyoruz ki, Kudüs de Mescid-i Aksa da tekrar onurlu ve huzurlu günlerine geri dönecektir (Heyet, 2018: 188).

Kur'an'daki “*el-Mescidü'l-Aksâ*” (el-İsrâ 17/1), “*mübevvee sıdk*” (Yûnus 10/93) ve “*el-ardu'l-mukaddese*” (el-Mâide 5/21) ifadeleriyle ya Kudüs'teki Beytülmukaddes'in ya da genellikle söz konusu şehrin de içinde bulunduğu Filistin coğrafyasının kastedildiği bu topraklar üç semavi din ve müntesipleri için özel bir önem taşımaktadır (bk. Taberî, XV, 110; İbn Âşûr, XV, 146; Harman, 2002: 26/324). Filistin, miracın tecelligâhı olan Mescid-i Aksa ve Müslümanların ilk kıblesi olarak taşıdığı dini ve tarihî değerini yanı sıra dünden bugüne yetiştirdiği önemli ilim adamlarıyla da dikkat çeken bir ülkedir. Evzâî (ö. 157/774), Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), Leys b. Sa'd (ö. 175/791), Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî (ö. 204/820), Râbia el-Adeviyye (ö. 95/714), Bişr el-Hâfi (ö. 227/841) ve Serî es-Sakatî (ö. 251/865) gibi seleften pek çok âlimin ziyaret edip ders verdiği bu nadide şehir, ilim ve ziyaret merkezi olma haysiyetini günümüze kadar korumuştur (Harman, 2002: 26/328). Bu hususa dair farkındalığın ve ilginin güzel bir göstergesi olarak diğer bazı ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bu bölgenin âlimlerini konu edinen çok sayıda kitap, kitap bölümü, makale ve sempozyum çalışmalarının hazırlanması bölgenin tanınması açısından oldukça isabetli olacaktır.

Yüce Allah'ın, çevresini mübarek kıldığı Filistin topraklarında nice peygamberler, âlimler, komutanlar ve daha sonraları da nice kanaat önderleri doğmuş, yaşamış ve hizmet etmiştir. Bu, insan doğasının hayır ve şerri; doğru veya yanlış, haklı ile haksızı ayırt edebilecek bir potansiyele sahip (Karaoğlu, 2020: 202-233) oluşunun bir sonucu olarak gerçekleşen bir olgudur. Filistin'deki âlim ve komutanlar da gayretleri ölçüsünde orada ve çevresinde izler bırakmıştır. Kimisi insan yetiştirmiş, kimisi eser telif etmiş ve nicesi de Allah yolunda cihat etmiş önderler olarak sonraki nesillere ilham kaynağı

olmuşlardır. Bu liderlerin her biri insanların yolunu aydınlatan yıldızlar gibidir. Bu yıldızlardan gizli kaldığını fark ettiğimiz ve alanımız olan kıraat ilmiyle de ilgilenen; bu ilimle ilerleyen yaşlarında tanışmasına rağmen, eser veren Filistin doğumlu Ziyâb Şâdırma'dır. Şâdırma kıraat ilmi ile eser vermekle de kalmamış ayrıca bu ilim alanında yüzlerce öğrenci yetiştirmiştir. Yakın zamanda vefat ederken geriye başka alanlarda da eserler, Kur'an öğrettiği talebeler ve kendi misyonunu devam ettirecek evlatlar bırakarak aramızdan ayrılmıştır. İnsan, doğası gereği hayır ve şerri; doğru veya yanlış, haklı ile haksızı ayırt edebilecek bir potansiyele sahiptir (Karaoğlu, 2020: 202-233). Bu potansiyeli geliştiren kimseler lider ve önder insanlar olmuşlardır.

Bu çalışmadaki hedef; hakkında sınırlı bilgiye sahip olduğumuz Filistin doğumlu Ziyâb Şâdırma'nın mücadele dolu hayatını ortaya koyarak Filistinli Müslümanların yaşadıkları onca zorluklara rağmen ne gibi üstün başarılarla imza attıklarını göstermektir.⁴ Öncelikli olarak Şâdırma'nın hayatı hakkında genel bir bilgi verilmiş ve daha sonra onun eşsiz mücadelesine değinilmiştir.

1. ZİYÂB ŞÂDIRMA'NIN HAYATI

Ebu Âmir Ziyâb Muhammed Şâdırma 1946'da Filistin'in önemli şehirlerinden Remle'ye⁵ bağlı Âkir köyünde dünyaya gelmiştir. İki yaşındayken babasını, Filistinlilerle İsrail askerleri arasında çıkan bir çatışmada kaybetmiş ve hayata bir yetim olarak devam etmiştir. O, 1948 *nekbesiyle*⁶ doğduğu Filistin topraklarında, babasının şehadetinden dört ay sonra mülteci konumuna düşmüştür. Şâdırma'nın babası dindar, salih bir zât olarak bilinmektedir. Yine o, siyonistlerle çarpışan bir mücahit ve silah elinde iken Yahudi askerler tarafından şehit edilmiş vatanperver bir insan olarak tasvir edilmiştir.

Şâdırma soyadı ilk duyulduğunda başka çağrışımları bulunsa da aslında çok yabancı olmadığımız bir kelimenin başkalaşmış şeklidir. Dr. Ziyâb'ın oğlu Âmir Şâdırma'nın verdiği bilgiye göre Osmanlı döneminde büyük dedeleri jandarma olarak görev yapmıştır. Jandarma kelimesi zamanla "Şâdırma" şeklinde bir değişime uğramış ve bu ailenin soyadı olmuştur. O günden beri de kullanılarak günümüze kadar gelmiştir.

Şâdırma'nın çocukluk yılları Filistinlilerin kendi memleketinde mülteciler gibi korku ve endişeye, kıtlık ve açlığa mahkûm edildiği günlerdir. Şiddetli soğuklarda ve fakru zaruret içinde Filistinli çocuklar hayat mücadelesi vermekte ve pek çoğu da ileri eğitimden mahrum kalmaktadır. Mülteci kamplarında onlar ne buluyorlarsa onu giymekte ve ne veriliyorsa onu yemekte idiler. Temel gıdaları hurma, ekmek ve sudur. Bu baskı ve yokluk atmosferi bir nesli mücadeleye, çalışmaya, başarmaya ve olgunlaşmaya sevk etmiştir. Bu zorlu ortam birçok ilim adamı ve rehber insan yetiştirmiştir.

Ziyâb Şâdırma da Filistin'in bilinen sıkı ortamının yetiştirdiği öne çıkan şahsiyetlerden biri olmuştur. Annesi onun doktor olmasını istemiş ve bu konuda çok fedakârlık yapmıştır. Onun eğitimini dert edinmiş, ilimle beraber mücadele ruhunu da ona aşılamıştır. Sadece ilim tahsili değil iyiliği emredip kötülöklere engel olma konusunda da hep onu uyarmaya devam etmiştir. Sadece kendi evlatlarına değil pek çok yetimin de annesi olan muhtereme hanımefendi iyilik ve ibadet ehli bir kadındır. (Gûga, 2017: 304-306). Böyle bir hanımın bu gayretleri sonucudur ki, küçük Ziyâb zamanla ilmi, okumayı ve

⁴ Bu çalışmada temel olarak Ziyab Şâdırma hakkında bilgi veren Ahmed Teysir Gûga'ya ait *Siyeri'l-Kurra ve'l-Mukriin Fi'l Ürdün ve Filistin fi'l-Karni'l-Muasir* isimli eserden elde edilen bilgiler ile şu an Ürdün'de kütüphane müdürü olarak görev yapan merhum Ziyab Şâdırma'nın oğlu Âmer beyle yapılan yazışmalar neticesinde elde edilen bilgiler kompoze edilmeye çalışılmıştır.

⁵ Remle Filistin'de tarihî ve ticari bir şehirdir. Süleyman b. Abdülmelik tarafından, miladi 705-715 yıllarında Kudüs'e yaklaşık 45 km. uzaklıktaki Şefelah ovasında kurulmuştur. Şehrin ismi arazi yapısından dolayı kumlu yer manasına gelen "Remle" adıyla anılmıştır. İstahrî, hicrî dördüncü (miladi X.) yüzyılda Filistin'in en büyük şehrinin Remle olduğunu ve Kudüs'ün ikinci sırada yer aldığını belirtir. (Bk. İstahrî: 1827/1967: 55-56).

⁶ Nekbe Günü (يوم النكبة), Türkçe karşılığı «talihsizlik günü» anlamındadır. Nakba, nekbet ya da nikbet şeklinde okunan "Nekbe" kelimesi, Filistin topraklarını işgal eden İsrail Devleti'nin bağımsızlık ilanını ve ardından gelişen olayları nitelemek için kullanılır. Bu nedenle İsrail'in bağımsızlığını ilan ettiği tarih olan 14 Mayıs 1948 tarihini takip eden gün olan 15 Mayıs 1948 Nakba Günü olarak sembolleşmiştir. <https://ihh.org.tr/haber/15-mayis-nakba-buyuk-felaket-912>. Erişim. 01.11.2023.

okutmaya olan gayreti ile meşhur bir âlim olarak anılacaktır.

1.1. Eğitimi

Şâdırma eğitimine küçük yaşlarda, soğuk kış aylarında öğrencilerin üşüdükleri, binası bulunmayan ve çadırdan ibaret olan bir ilkokulda başlamıştır. Yine ortaokulu da bu köhne mekânlarda okumuştur. Daha sonra eğitimine o, Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı'nın (UNRWA)⁷ açmış olduğu nispeten daha düzgün ama benzer zorlu şartların kendi ağırlığını hissettirdiği çadırdan okullarda Halil şehrinde devam etmek zorunda kalmıştır. Bu süreci tamamladıktan sonra Eriha ilindeki Hişam b. Abdülmelik Lisesi'ne gitmiştir. Orada üstün dereceyle okulu bitirince UNRWA'dan bir burs kazanmıştır. Kazandığı bu bursla Kahire'de eğitim almak üzere Filistin'den ayrılmıştır. Mısır'da tıp fakültesinin dış bölümünü okumuş ve üniversiteyi bitirdikten sonra iki yıl işsiz kalmıştır. Çok fazla sayıda kapıyı çamış fakat bir türlü çalışma imkânı bulamamıştır. Çünkü nereye gitse Filistinli mülteci olduğunu bildirdiği zaman iş talebi daima ret olunmuştur. Böylece iki senesini vazife alamadan işsiz olarak geçirmiştir. Allah'ın lütfuyla kendine ait özel bir muayenehane açtıktan sonra Şâdırma'nın geçimi ancak bir düzene girmiştir (Gûga, 2017: 310).

1.2. Kıraat İlmiyle Tanışması

Kur'an'ı Kerim'i okumak, okutmak ve ezberlemek bu ümmetin en şerefli vazifelerindendir. Öyle ki Hz. Peygamber'in (s.a.s.) diliyle en hayırlı olmanın yolu bu aziz kitabı öğrenmek ve öğretmekten geçmektedir (Buhârî, 1419: Fezâilü'l-Kur'ân 21). Bütün İslâm beldelerinde olduğu gibi Filistin topraklarında özellikle de Kudüs-ü Şerif'te Kur'an eğitimi vermesi için yetmiş yakın vakıf kurulmuş ve buralara çok sayıda kurrâ atanmıştır (Beşir, 2021: 52).

Ziyâb Şâdırma Kur'an ile daha küçük yaşta tanışmıştır. Ancak kendisinin kıraat ilmine ilgisi kırk yedi yaşındayken hafızlığını ikmal etmesi ile alevlenmiştir. Üstadı Ömer b. el-Bekri'ye haftada iki ya da üç kere gider, Kur'an'dan ezberlediği kadarını arz usûlüyle⁸ dinletirdi. Oturduğu mahallenin camisi olan Gufran Mescidi'nde fahri olarak namaz kıldırırdı. Ezberlediği sûre ve âyetleri o mescitte kıldırıldığı sabah namazlarında okurdu. Evine yakın olan bu mescitte teravih namazını da hatimle kıldırır ve cami cemaatle dolardı. Camiye gelenler kadın, erkek ve çocuklardan oluşan kalabalık bir topluluk idi (Gûga, 2017: 310).

1.3. Hocaları

Ziyâb Şâdırma'nın kıraat ilminde kendilerinden istifade ettiği üç önemli üstadından birisi yukarıda adı geçen Şeyh Ömer b. Bekri Emgâr'dır. Bu hocasından Şatıbiyye tarikiyle Asım kıraatinin Hafs rivayeti üzere Kur'an-ı Kerim'i ezbere hatmetmiş ve icâzet almıştır. Kendisi hakkında üstadı Şeyh Ömer verdiği icazette şöyle yazmıştır:

“Allah'ın tevfiği ve yardımıyla sevgili kardeşim Dr. Ziyâb Şâdırma Kur'an-ı Kerim'i sağlam bir şekilde ezberlemiş ve bana tecvit ve ihtimamla Asım kıraatinin Hafs rivayeti üzere baştan sona dinletmek suretiyle arz etmiştir. Ben de kendisini Kur'an-ı Kerim'i okuyup, okutmaya; ulemanın ve kurrâ mabeynindeki şartlara uymak koşulu ile hiçbir öğrenciyi reddetmemesi üzere icazet veriyorum.”

Dr. Şâdırma'nın istifade ettiği ikinci hocası ise görme engelli ama gönül gözüyle çok insanı

⁷ UNRWA: Birleşmiş Milletler (BM) Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı, 1949 yılında BM Genel Kurulu tarafından kurulan ve Filistinlilerin topraklarından sürülmesinin ardından onlara geçici yardım sağlamakla görevli bir ajanstır. UNRWA'nın Viyana ve Amman'da iki ana merkezi ve faaliyet gösterdiği bölgelerde şubeleri vardır. Her 3 yılda bir görev süresi yenilenen bu teşkilat 1300 tesisi ile Batı Şeria, Gazze Şeridi, Ürdün, Lübnan ve Suriye'de Filistinli mültecilere sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetleri sunmaktadır. UNRWA, son yıllarda yaşadığı mali kriz nedeniyle hizmetlerinde kısıtlamalara gitmek zorunda kalmıştır. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/unrwa-filistinli-multecilerin-temel- ihtiyaclari-icin-acilen-190-milyon-dolara- ihtiyac-var-/2985343> Erişim. 01.11.2023.

⁸ Bir şeyi birine göstermek, sunmak ve izhar etmek, ortaya çıkarmak”, bir kişinin okuyup diğer kişinin onu takip etmesi” anlamlarına gelen arz; terim olarak “öğrencinin hocasına dersini hazırlayıp sunması, okuması” olarak tanımlanmaktadır. bk. Ağırbaş, 1 (2021: 93; Akkuş, 2021: 556).

etkilemiş ve yetiştirmiş olan Filistin asıllı Şeyh Sait Anbatâvî'dir (ö. 1998). Bu engin gönüllü insan sadece Filistin'le sınırlı kalmamış Ürdün'de de pek çok öğrenci yetiştirmiştir. Dr. Şâdırma, Şeyh Anbatâvî olarak kayıtlara geçmiş olan bu âmâ hocasından İmam Nâfi'in iki ravisi olan Kâlun ve Verş (Kıraat imam ve râvileri hakkında bk. Ağırbaş, 2022: 69-88; 96-98) rivâyetlerini *Teyşîr* kitabının usulüne göre Kur'an'ı Kerim'i ezberden hatmederek icazet almıştır. O icazet alınca hocasını bırakmamış ondan kıraat okumaya devam etmiştir. Bu sayede Dr. Şâdırma üstadı Anbatâvî'den Âsım kıraatinin Hafs rivayetini Tayyibe tarikiyle okuyarak ikinci bir icazete daha layık görülmüştür.

Bir diğer hocası ise bir üniversite profesörü olan Ahmed Şükrî'dir. Dr. Ziyâb, mütevatir kabul edilen kıraatler üzerine kıymetli eserleri bulunan İbnü'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) (Kıraatlerin mütevatirliği ile ilgili görüşleri için bk. Özbek, 2018/2: 36/555-586) kıraat ilmini manzum olarak kaleme aldığı *el-Mukaddime*'sini, Muhammed Mütevellî'nin yazdığı *Manzumetü Verş*'i ve Ali Muhammed ed-Dabbâ'nın Hafs rivayetini tanıtan *el-Fevâidü'l-Mühezzebe*'sini ezberleyerek bu hocasına okumuştur. Hocası Ahmed Şükrî tarafından akademiye de yönlendirilen Şâdırma bu tavsiyeye uyarak daha sonra Ürdün Üniversitesi Şeriat Fakültesi'ne kaydolmuş ve burada kürsüsü bulunan kıraat bölümünden de diploma almıştır (Gûga, 311).

1.4. Öğrencileri

Ziyâb Şâdırma çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir. O öğretmeye kendi evinden başlamış ve ilk talebeleri eşi ve çocukları olmuştur. Onlarla özel olarak ilgilenmiş ve bu ilginin neticesi olarak öncelikle eşi Safiye Hanım kendisinden okuyup hafız olmuş ve kıraatte icazet almıştır. Bu gayretli hanım halen Ürdün'de Kur'an kurslarında eğitim vermektedir.

Dr. Ziyâb'dan kırk öğrenci Asım kıraatinin Hafs rivayetini, Tayyibe ve Şatıbiyye kitapları üzerinden ezbere okumak suretiyle icazet almıştır. Bunun dışında yüzünden okutup dinlediği, ezber yaptırdığı ve yetiştirdiği talebelerin sayısı adede gelmeyecek kadar çoktur. Tilavet-i Kur'an üzerine pek çok kurs düzenlemiş ve bu kurslar vesilesi ile Kur'an'ı tecvîdli okutmaya, ezber yaptırmaya ve kıraat ilmini ihya etmeye gayret etmiştir. Bu eğitim ve çalışmalarını o, önceleri uzun müddet kendi gayretleri ile sürdürdükten sonra devamında gerek vakıflar kanalıyla resmi yoldan gerekse de *Cemiyyet'ül-Muhafaza ala'l-Kur'an'il-Kerim* ve *Merkezü Hiddîn el-Kur'ânî* dernekleri vasıtasıyla gerçekleştirmiştir.

Ziyâb Şâdırma'dan okuyup icazet alarak öne çıkan öğrencilerinden bir kısmı şunlardır: Cemal Ramazan Buhaysi, Eşref Ömer Mu'tez, Ahmed Hasan Abdüsselam, Cemal Cemil Muhammed, Vail İvaz Muammer, Mustafa Abdulmu'di Serhan, Abdulkерim Ramazan Hasib, Recep Muhammed İsam, Süleyman Zühdi el-Ayidi, Şukri b. Abdullah Avde. Bunlardan başka kızlarından Hibe ve Fatıma Ziyâb Şâdırma da öğrencileri arasında sayılabilir.

Ziyâb'ın yetiştirmiş olduğu talabelerinin kendisiyle ilgili pek çok hatırası bulunmaktadır. Öğrencilerinden Cemal Ramazan Muhaysi şöyle anlatmıştır: "Bir gün ders okumak için Dr. Ziyâb'ın muayenehanesine gittim. Beni muayene olmak için geldi zannetti. İçeri girince beni karşıladığı o güleç yüzü hiç aklımdan çıkmaz. Ben muayene olmaya değil, size Kur'an okumaya geldim deyince daha da çok sevindi. Vakti de müsaitti. Beni hemen orada okuttu."

1.5. Eserleri

Tespit edebildiğimiz kadarıyla müellifin dört eseri bulunmaktadır.

1.6. *El-Makâsidü'l-Kur'âniyye*

Dr. Ziyâb Kur'an okurken derin tefekkürlere daldı. Öyle olurdu ki bir ayeti saatlerce okur ve üzerinde düşünür, araştırır ve kalbine gelen manaları ve tefekkürünün meyvelerini defterine kaydedirdi. Daha sonra bu yazdıklarını *Makâsidü'l-Kur'âniyye* isimli eserinde toplamıştır. Bu eserini 2008 yılında tamamlamıştır. 234 sayfa olan eser, müellifin vefatından bir yıl sonra, yani 2011'de Ürdün'de basılmış ve vasiyeti üzerine ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Bu eser Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılmasıyla ilgili pek çok konuyu içermektedir. Yazar bu eserinde Kur'an'ı doğru anlamının metotlarından, mevzuî

(konulu) tefsire, kevni ve tenzilî ayetlerin uyumundan, ferdin, ailenin ve toplumun yetiştirilmesinde eğitim ve davetin rolüne birçok önemli konuya yer vermiştir. Yine o, eserinde kendi çevresinde temeli olan sosyal meselelere de değinmiş ve iman toplumuyla küfür toplumunun ilişkilerinden, Allah yolunda cihada kadar pek çok konuyu önemli tespitlerle ve etkileyici bir üslupla işlemiştir.

1.6.1. *Rivâyetü Hafs Ta'lîl ve Tecsîr*

Yazar bu kitabını 2003 yılında tamamlamış ancak bastıramamıştır. 133 sayfa olan eser şu an Ürdün'de Merkezü'l-İda' fî Dâirati'l-Mektebeti'l-Vataniyye'de kayıtlıdır. Eser harflerin ârizi ve lâzîmî sıfatlarından tecvîd ilminin genel olarak bölümlerinden tertipli bir şekilde bahsetmektedir. Bazı tecvîd kurallarını tahlil etmekte ve gerekçelendirmektedir. Yine yazar bu eserde edâ keyfiyetlerinin sebeplerini, kârinin o vechi seçmesindeki illet ve hüccetleri (sebeup ve delilleri) irdelemektedir.⁹

1.6.2. *Esrâr-u Mihneti't-Tıbb*

Yazar fıkhnın önemini vurgulayarak başladığı eserinde, tıp, eczacılık, hemşirelik ile ilgili konulara fıkhi bir bakış getirmekte; estetik ameliyat, diş tedavisinde altının kullanılması, oruç, misvak ve ağız sağlığı ilişkisi, sürme kullanımı ve hınzır kıkırdağının tedavide kullanımı gibi modern meselelere hem tıbbın hem de fıkhnın perspektifiyle yeni cevaplar vermeye çalışmıştır. Ne yazık ki yarından fazlasını tamamlamaya muvaffak olduğu bu eserini bitirmeye ömrü vefa etmemiştir.

1.6.3. *Makâlât*

Arap Dili ve Edebiyatıyla alakalı bir kısım makalelerden oluşan bir eserdir. Bu makalelerin birçoğu Ürdün ve Mısırdaki çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Ancak makâlât adlı eser hakkında yeterli bilgiye ulaşamamıştır (Gûga, 320).

2. ŞÂDIRMA'NIN KUR'AN EĞİTİMİNDEKİ METODU

Şâdirma'nın Kur'an eğitimi ile kastımız hem Kur'an okumayı öğrettiği eğitimi süreci hem de Kur'an'ın ezberini yaptırdığı çok yönlü bir eğitimidir. Aileler ondan çocuklarına Kur'an öğretmesini talep ettiği gibi, gençlerden ve yetişkinlerden de bu konuda talepleri olanlar vardı. Bunun yanında hafızlık yapmak isteyenler ve ondan kıraat okumak isteyenler de diğer bir kesimi oluşturuyordu. Bu başlık altında Şâdirma'nın Kur'an okutmasında ve hafızlık yaptırmasındaki metoda değinilmeye çalışılacaktır.

Ziyâb Şâdirma sabahın öğleye kadar dış kliniğinde tedavi yapar ve ikinci namazından sonra evinin yakınındaki Gufran mescidinde erkeklere yatsı namazına kadar devam eden Kur'an halkalarında arz ve telkin usulü ile Kur'an eğitimi verirdi. Her öğrenci en az bir sayfa ezber okurdu. Yaşı küçük öğrenciler ise her biri bir hizbin dörtte biri yahut daha fazlasını okurdu. O okuttuğu hemen her öğrencisinin Kur'an'ı baştan sona hatmetmesi için gayret gösterirdi. Manayı bozacak derecede yanlış okuma dediğimiz lahn-ı celîleri (bu konuda geniş bilgi için bk. Ağırbaş, 2024: 215-238) affetmez ve hemen uyarırdı. Özellikle mehâric-i huruf üzerinde durur, harflerin sıfatlarına özel bir önem verirdi. Onlar için örnek okuyuşlar yapar, onları yüzünden okutup dinler, hatalarını gösterir ve bir sonraki merhalede ise ezber yaptırmaya geçerdi.

Son dönemlerinde yakalanmış olduğu hastalığı sebebiyle uzun bir müddet mescide gidememiştir. Öğrencileri de ikinci namazından sonra onun evini adeta medrese yapmışlar, ezberlerini orada dinletmeye başlamışlardır. O böylece mescitten sonra evinde de ezber dinlemiş ve orayı da adeta bir medrese gibi kullandırmaktan çekinmemiştir. Bunda ilim gönüllüsü ailesi de büyük destekçisi olmuştur.

Şâdirma'nın ezber dinlemedeki metoduna gelince o, öğrenci ezber verirken hatırlayamayınca hemen söylemez geriden almasını ve tekrar etmesini telkin ederdi. Kendisinin veya başkasının söylemesinden önce öğrencinin takıldığı yeri kendisinin hatırlamasını önemserdi. Sadece yetişkinlerle ilgilenmez mahallenin çocuklarını da bazı günler ikinci namazından sonra evinde koro halinde ve telkin

⁹ Bu eseri uzun uğraşlardan sonra temin ederek inceledik ve bastırma imkânı bulduk. İlerleyen süreçte ilgililerinin istifade edebilmesi için tercüme ederek Türkçeye kazandırmaya çalışacağız.

usulü ile okuturdu. Çocuklara yaptırdığı ezber daha çok kısa sureler olmuştur. Onları etrafına toplar ve koro halinde hepsine bir arada önce namaz dualarını sonra da kısa namaz surelerini ezberletirdi.

Şâdırma'nın diğer kâilerden önemli bir farkı okutacağı yahut da dinleyeceği sûrelerin ve âyetlerin muhtevası üzerinde durması ve bir sûrenin ezber verilmeden önce nelerden bahsettiğini talebeye sormasıydı. Öğrencilerden aldığı cevapları değerlendirir onları ufuk açacak farklı bakış açıları ile tanıştırdı. Ayrıca kendisi okumadan önce okuyacağı ayetteki can alıcı mesajları ve kendi özel tespitlerini paylaşır, kıraatini tedebbür ve tefekkürle süslerdi. Adeta öğrenciyi Kur'an'ın huzur ve ilim ikliminde dolaştırırdı. Bununla beraber benzer âyetlere dikkat çeker, birbirine benzeyen ve ezber yapanların çokça karıştırdığı müşabih denilen âyetleri karıştırmamaları konusunda onlara daha önceden hatırlatmalarda bulunurdu. Onun öğrencileri Kur'an'ı güzel okumak ve manaya vakıf olmakla öne çıkmıştı. Bu Kur'an üstadı ezberlenen miktardan ziyade ezberin sağlam olmasına ve üzerinde tefekkür edilmesine çok ihtimam gösterirdi. Hafız öğrencilerinden günlük bir cüz dinler onların da ezbere okudukları yerin manasını tefekkür etmesini telkin ederdi.

Kendisi de hafızlığını günlük bir cüz ezber dinleterek muhafaza ederdi. Ezbere okuyacağı cüzünü hazırlarken de mana üzerinde tefekkür eder, dinlettikten sonra bazı kısımlar üzerinde müzakere bulunurdu. Şâdırma Ramazan ayında günlük bir cüz ile yetinmez ezberden dinlettiği cüz sayısını üç ya da beş cüze çıkarırdı. Kemiyetten ziyade keyfiyetin üzerinde durur, cüz sayısını çoğalttı diye düzgün okuma ve tefekküründen taviz vermezdi. Onu dinleyen hafızlar okuyuşunu dinlemeye arzulu olurlar ve dikkatli ve etkili okuyuşuna hayran kalırlardı.

Ziyâb'ın Kur'an öğretiminde eğlenerek öğretme ayrı bir yer tutuyordu. Evinin bahçesine büyük salıncak yaptırmış o salıncak üzerinde çocuklarını sallayarak Kur'an ezberletirdi. O önce sevdiliyor sonra öğretiyordu. Çünkü her yaşın bir ilgi alanı olduğunu, her işin bir yaşı, her yaşın da bir savaş olduğunu söylerdi. Küçük yaşta duyarak ezberlemeleri için arabayla yaptıkları yolculuklarda çocuklarına koro halinde bazı sûreleri okur, okuturdu. Kısa sureleri ve Kehf süresini böyle kulaktan ezberlediklerini oğlu Âmir Şâdırma bize yazdığı özgeçmişte beyan etmektedir. Yine Ziyâb Şâdırma Kur'an okutma ve ezberletme konusunda küçük bir defter tutmuş ve evlatlarının ismini yazmış ve günlük onlara kaç satır, kaç ayet ya da hangi sureyi ezberledin diye sorarak not alır ve karşılığında mükâfatlar verirdi. Onları her fırsatta ibadet ve iyiliğe teşvik ederdi. Öyle ki kızlarının hepsi bu sevgi ve ilgi dolu evde hafız olmuştu. Özellikle tatil günlerinde sabah kalkar kalkmaz ailenin ilk işi günlük Kur'an'dan virdini sesli bir şekilde okumak ve o günkü yapacağı ezberini babalarına dinletmekti. Dr. Ziyâb'ın evi sanki Kur'an kovanı olmuş, bal arıları gibi çocukları ezber yapıyor ve Kur'an sesleri ile ev nurlanıyordu.

3. ŞÂDIRMA'NIN KISA AİLE HAYATI

Ziyâb Şâdırma otuz iki yaşında evlenmiş ancak birbirlerini seve bu iki insan ilk beş sene çocuk sahibi olamamışlardı. Bu hüznün ve çocuk talebi ile eşi ile beraber bir ramazan ayında itikâfa girdiler. Namaz, niyaz ve tazarru ile Yüce Allah'a Hz. Zekeriya'nın diliyle (as) şöyle yalvarırdılar:

“Rabbim! Geride kalanların en hayırlısı sensin, yine de sen beni yalnız (çocuksuz) bırakma!” (el-Enbiya, 21/89). Âlemlerin Rabbi olan Allah kendilerinin bu içten dualarını kabul etmiş, onlara bu itikâf ve duadan sonraki yıllar biri erkek, beşi kız çocuğu olmak üzere altı çocuk ihsan etmiştir. Âlimimiz bütün çocuklarının İslâmî terbiyesi konusuna önemle eğilmiş ve onlara küçük yaştan itibaren Kur'an öğretmiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi o, çocuklarının her biriyle ayrı ayrı ve bazen de bir arada ilgilenmiş, onların tamamının hafız olmasını sağlamıştır.

Ziyâb Şâdırma çocuklarının sadece dini ilimlerle yetinmesini istememiş ve onların akademik başarı elde etmeleri için gerekli eğitim kurumlarına da göndermekten geri durmamıştır. Okul derslerini de takip etmiş ve onların ödevlerine de yardımcı olmuştu. Ama her zaman ahireti dünyanın önünde tutmuş, okurken insanlara faydalı olmayı çocuklarının hedefine koymuştu. Onun ailesinde adet edindiği bir örnek uygulaması şöyleydi:

Ailecek her gün yatmadan önce bir araya toplanmışlar ve çocuklarıyla yarım saat *Riyazu's-Salihîn* isimli hadis kitabını okumuşlardır. Baba çocuklarına hadisleri sırasıyla okutmuştur. İhtiyaç olan yerlerde

hadisleri izah eder bazen güldürmüştü bazen düşündürmüştü ama evinde her gün bir ilim meclisi kurmaktan geri durmamıştır. Tabii ki bunların her biri ayrı bir vakit istemektedir. O, bu yoğun ama planlı ve prensipli hayatı ile sevenlerine olduğu gibi bizlere de bu türden birçok anlamlı ve değerli uygulamaların kısa bir ömürde yapılabileceğini öğretmiştir.

4. ŞÂDIRMA'NIN AHLAKI VE ÖRNEK DAVRANIŞLARI

Ahlak insanı insan yapan özün yaratanın arzusu çerçevesinde şekillendirilmesi olarak ifade edilebilir. En sevdiğini terbiye eden Yüce Allah onu ahlakın en güzeliyle donatmış (Hanımlarının dilinden Hz. Peygamber'in güzel ahlakı için bk. Gürkan, M. 2010: 75-91) ve tüm insanlara örnek kılmıştır. Bu ahlakı kendisine rehber edinenler ise toplumları içerisinde daima insanların en faziletlieleri olarak öne çıkmış ve örnek bir hayat yaşamışlardır.

Dr. Ziyâb Şâdırma da hayat felsefesi olarak, güzel ahlakı kendisine şiar edinmişti. O sünnete düşküncü ve en büyük sünnetin ahlak güzelliği olduğunu düşünüyordu. Kendisi “Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.” (Bk. Malik b. Enes, 1981: Husnû'l-Halk, 8; Ahmed b. Hanbel, 1421: 2/381) buyuran Hz. Peygamber'in böylece bütün bir sünnetini ahlakı edinmiştir.

Şâdırma dünyaya karşı zahit, şüpheli şeylerden kaçan, insanların ellerindekine göz dikmeyen, tok gözlü, Allah'ı hatırlayan ve hatırlatan bir şahsiyet olarak karşımızda durmaktadır. Kendisi hep şu hadisi hayatının merkezine yerleştirdiğini söylemekteydi: “Dünyaya karşı zahit olursan Allah seni sever, insanların yanındakilere, mallarına karşı da tok gözlü olursan insanlar seni sever.” (İbn Mâce, 1980: Zühd, 1) Azla yetinir, var olanı paylaşırdı. Tevazu onun ayrılmaz sıfatıydı. Yumuşaklık ve hilm onda karakter olmuştu. Şüpheli bir şey görünce ondan uzak durur evine getirdiği gıdaların helallığıne çok dikkat ederdi. Öyle ki çocuklarından birisi dışarıdan bir şey getirirse bunu nereden aldın, nasıl aldın diye sormadan onu ne kendisi yer ne de çocuklarına yedirirdi.

Şâdırma yaşadığı bölgede pek çok küskünü barıştırmış, dağılmak üzere olan nice aileyi tekrar birleştirmiştir. Bu yoğun ve hareketli hayatına rağmen yalnızlığı seviyor ve fırsat buldukça tefekkür ve zikir için kendisine vakit ayırmıştır. Özellikle Kur'an'ı Kerim'i düşünerek ve üzerinde ciddi kafa yorarak okumaya çalışıyor ve talebelerine de bunu tavsiye ediyordu. Sık sık tekrarladığı duası şu olmuştur:

“Allah'ım beni mütevazı ve alçak gönüllü kimseler ile beraber haşr eyle.”

Kendisi doktor olmasına rağmen rahatsızlık yaşadığında hastaneye gittiği vakit randevu aldığı ve sırasını hassasiyetle beklediği kaydedilmiştir. Onu gören meslektaşları, doktor bey buyurun demelerine rağmen henüz sıram gelmedi diyerek kapıda beklemeye devam etmiştir. Onun bu hali pek çok doktoru da etkilemiştir.

Kızı Hüda Şâdırma babası hakkında şöyle der; “babamın uzun süre susmak âdetiydi. Çünkü susmayı severdi. Konuşması şiir gibiydi. O konuşunca herkes kulak kesilirdi. Çok disiplinli ve randevulu bir hayatı vardı. Komşularına karşı çok yumuşaktı ve iyiliksever bir insandı. Ama bir zulüm, haksızlık gördüğünde, mazlumu koruma adına aslan kesilirdi. Biz onu hayatı boyunca istikamet üzere gördük. Yağcılığı, yaltaklanmayı ve bir yere ulaşmak için başkalarını araya sokmayı hiç sevmezdi. Babamın görünüşü bize, hep Allah'ı hatırlatırdı. Tevazu ve güzel ahlakından bir örnek vermek istiyorum:

Mahallenin temizliğini yapan temizlik görevlisi Hristiyan bir adam vardı. Babam o temizlikçiye her gördüğünde halini hatırlar sorar, ilgilenir bazen evimize davet edip çay ikram ederdi. O derece ki ona kapıyı tıklayarak evin bahçesine girebileceğini ve meyvelerinden istifade edebileceği konusunda da izin vermiş ve kendisine hep güzel ahlakla muamele etmişti. Onun bu ilgi alakası ailesi olan bizlerin dikkatinden kaçmamıştı. Babacığım bu Hristiyan temizlikçiye neden bu kadar alaka gösteriyorsun dediğimizde, “ümit ederim ki gördüğü Muhammedî ahlak sebebiyle o da Muhammedî olur” diye cevap vermişti.”

5. ŞÂDIRMA’NIN GENEL KÜLTÜRÜ VE OKUMAYA OLAN DÜŞKÜNLÜĞÜ

Ziyâb Şâdirma dini olsun beşeri olsun pek çok alanda okumalar ve araştırmalar yapan bir şahsiyetti. Kıraat ilminin yanı sıra özellikle fıkıh ve tıp ilmiyle alakalı olmuştur. Bu iki disiplini kullanarak yazmaya başladığı eseri *Esraru’-t-Tıb* isimli çalışmasını ömrü vefa etmediği için tamamlayamamış olduğu bilgisini yukarıda vermiştik. Ona geniş bakış perspektifi kazandıran bu çeşitli okumaları içinde felsefe kitapları ve ilmi kelim mütalaaları da göz ardı edilemez. Evinin bir odasını kütüphane olarak ayırmış ve her ilimle alakalı bölümler tahsis etmişti. Tıpla ilgili kitaplarını bir köşeye, felsefeyle alakalı kitapları başka bir kısma ayırarak her ilimle alakalı özel bölümler oluşturmuş ve kütüphanesindeki kitapların hemen hepsini okumuştur. Okumaya o derece düşkünlü ki hastalık ve elemli vakitlerinde bile yanına gelen evlatlarından kütüphanemin şu bölümündeki şu kitabı şu sayfasından okuyun diyerek ricada bulunur onlar okuyunca da çok memnun olur ve rahatlardı. Kendisi Arap dili ve edebiyatına özellikle şiire ayrı bir ilgisi vardı. Ezberinde pek çok şiir mevcuttu. Modern ve klasik dönem Arap şiir divanlarını kütüphanesinde toplamıştı.

Çocuklarına da kendi kütüphanesini tanıtmaya konusunda çok hevesliydi. Okumalarını hep etütlü yapar, çok tefekkür ederdi. Kitapları ile baş başa kalınca kendinden geçer, özellikle akide ve din kitaplarına dalar, derin konular üzerinde düşünür, özgün değerlendirmelerde bulunurdu. Yeni bir şey bulup öğrenince çocuklar gibi sevinir, yerinde duramazdı. Öğrenmeye, okumaya, öğretmeye ve öğrendikleriyle amel etmeye çok hevesli bir şahsiyeti vardı. Bu yönünü sevenleri de bilir onunla sohbet edemeyenlerdi (Gûga, 312).

6. ŞÂDIRMA’NIN DAVET VE TEBLİĞ YÖNÜ

Dr. Ziyab küçüklüğünden itibaren ailesi ve çevresinden aldığı telkin ve disiplinle iyiliği emretmeye ve kötülükten sakındırmaya düşkünlü. Yaşamış olduğu zor şartlara rağmen her fırsatta insanların irşat ve iyiliği için gayret ederdi. Tebliğin tesirinin, temsil etmekte olduğunu yaşantısıyla gösterirdi. Ancak tek başına yaptığı tebliğ ve irşad çalışmaları kalbini tatmin etmiyordu. İmkân nispetinde dünyanın her yanındaki insanlarla yolunun kesişmesi ve nesilden nesile aktarılacak bir tebliğ, davet ve irşat çalışması nasıl olabilir diye kafa yoruyordu. Tebliğ cemaatinin (bk. Efe, 2002: 101-121) Ürdün ve yurt dışında özellikle Müslüman halklar üzerine yapmış olduğu irşat ve maneviyat seferleri doktorun dikkatini çekti. Yaptığı araştırmalar neticesinde çevresinde tanıdığı ve tanımadığı dine karşı kayıtsız hatta dine ön yargılı pek çok insanın bu davetçi kişilerle yaptığı manevi seferler neticesinde hayatının olumlu yönde değiştiğine şahit oldu. Kendisini muayenehanesinde ziyarete gelen bir grup davetçinin edebi, tevazuu ve gayreti hoşuna gitti. Onlara gittikleri yerlerde nelerden bahsettiğini sorduğunda; her gittikleri yerde İslâm’ın güzelliği ve üstünlüğü, bu ümmetin mesuliyeti, birlik beraberliği, namazın camide huşu ile edası, ilmin, zikrin, ihlas ve samimiyetin, güzel ahlak ve kul hakkına dikkat etmenin, tebliğ ve davetin önemi gibi konularda yaptıkları konuşmalarını dinledi. Öncelikle bu çalışmayı daha yakından tanıma ve araştırma adına Hindistan ve Pakistan’a gitti. Herkesin kendi parasıyla kimseden bir şey istemeden ama bir cemaat ruhuyla çıktığı bu seferlere katılanların etkileyici hatıra ve olayları da onu etkilemişti. Her meslek ve yaştan insanın çıktığı bu seferlerde bilenlerin bilmeyenlere temel dini bilgileri ilgiyle öğrettiğine, farklı kültür ve birikim sahibi insanlarla tanışma ve iletişim kurma fırsatına şahit oldu. Kendisi bu dini seferberliği yürüten, hareketli bir medreseye benzetiyordu. Katılanların bu seferlerle yolculuk yapma cesaretini, öz güvenini, kültürünü ve maneviyatını artırdığını gözlemliyor ve bu seferlerin yoğunlaşmış manevi bir ortamda salih kimselerle arkadaşlık etmeye vesile olduğunu ifade ediyordu. Siyaset ve ihtilafli konulara girmemeleri neticesinde halk ve devlet nezdinde de hüsnü kabulle karşılanan bu hareketi deneyimlemek adına davetçilerle beraber 1977’de Almanya’ya, 1985’de Amerika’ya seyahatler gerçekleştirmişti. Bu vesile ile 1988 ve 1991 yıllarında da iki kere Türkiye’de bulunmuştu.

Şâdirma’nın gözlemleyebildiği kadarıyla bu yolculuklara katılan ve manevi terapi alan insanların çoğu sıradan kimselerdi. Ancak içlerinde çok tecrübeli ve âlim kimseler de yok değildi. Yine onun tespitine göre bu insanlar tebliğden önce kendilerini düzeltmek, dini yönden geliştirmek, bulundukları ve özellikle kötü alışkanlıklarını kazandıkları muhitlerden üç gün, kırk gün veya dört ay uzaklaşıp başka yerlere giderek cami merkezli çalışma ile manen arınıp motive olmaya çalışıyorlardı. Bu kişilerin bu

terbiye ve huzur yolculuklarında bilmedikleri doğru dini bilgileri öğrenerek ve insanlara imkân nispetinde hatırlatma yaparak tekrar evlerine daha bilgili ve şuurlu olarak döndüklerini gözlemlemişti. Belki de doktor, hayatın çok hareketlendiği, hareketli çağlarında bu tarz çalışmaların insanların huzuruna katkısı olacağını düşünüyordu. Nihayetinde Dr. Şâdırma katıldığı bu seferler vasıtasıyla elde ettiği kazanımlarını ilmi, fikri ve ahlaki birikimiyle de birleştirerek, gerek gittiği yerlerde, gerekse de Ürdün’de çok sayıda insanın hayatına dokunmuş ve pek çok insanın hidayetine vesile olmuştur.

Kendisinin İslâmî hareket ve çalışmalara yaklaşımını şu sözü özetlemektedir: “Müslümanların ittifak ettiği sabitelere muhalefet etmediği ve ümmet içinde fitne çıkarmadığı müddetçe, hataları olsa bile İslâm’a hizmet eden hiçbir cemaatten, sivil toplum çalışmasından nefret etme. Çünkü ne hatasız fert ne de cemiyet vardır. Hepimiz Allah’a yaklaşmaya çalışıyoruz. Öyleyse bütün Müslümanları sev.” (Gûga, 2019: 319-320).

7. ŞÂDIRMA’NIN VEFATI

Filistin’in son zamanlarda yetiştirdiği en kıymetli âlimlerden biri olan Ziyâb Şâdırma 64 yaşında siroz hastalığına yakalanmıştır. Hastalığı şiddetlenince öğrencileri ile ilgilenemez olmuştur. Rahatsızlığı o boyutu ulaşmıştı ki zaman zaman komaya girmiş ve hastanede bir ay kadar kalmıştır. Ancak vefatı da ilginç olmuştur. Bir pazar gecesinde âdeti olmadığı halde televizyonu açtırmış ve Kur’an’ı güzel okuma yarışması olduğunu ve onu izlemek istediğini söylemiştir. Son duyduğu ayetler Haşr suresinin son ayetleri olmuştur. Bu ayetleri dinlerken uyudu sanılmıştır. Oysaki o, ruhunu Rahman’a teslim etmiştir. Ancak vefatını ailesi sabah ezanıyla anlayabilmiştir. Cenazesinde binlerce hafız, salih insanlar ve sevenleri toplanmışlardır. Tarih 2010 yılının şubat ayının on beşi pazartesi gününü gösterirken kendisini Rusayfe Kabristanı’na defnettiler. Son günlerinde eliyle yazdığı ve çokça tekrar ettiği duası şuydu:

“Ey Allah'ım senden hüsnü hatime, iman üzere ölüm ve dinimden bana emrettiğin her ne varsa onları hakkıyla yapabilmeyi niyaz ediyorum. Ya Rabb gücüm yettiği kadar sana kulluk ettim, ta ki ölüm bana gelene kadar. Ne olur benden razı ol.”

Ailesine yaptığı vasiyette sabrı, vefat haberini duyduklarında Allah'a teslimiyeti ve çokça istiğfar edip kendisi için rahmet dilemelerini yazdırmıştı. Sonra onlara imanla beraber takvayı İslâm'ı yaşama konusunda gayreti, vefat ettiği zaman salihlerin şehadetini ve duasını talep etmelerini ve kendisine haklarını helal etmelerini istirham etmişti. Yine kabrinin meşhur olmamasını, definin geciktirilmemesini ve cenazede seslerin yükseltilmemesini, cenaze yemeği verilmemesini ve her türlü bidattan kaçınılmasını özellikle tembih etmişti (Gûga, 2019: 321). Merhuma Allah’tan rahmet diliyor ve yerini hayru’l-halef kimselerle doldurmasını niyaz ediyoruz.

8. SONUÇ

Bu günlerde oldukça sıkıntılı bir bölge olan Filistin ve çevresi daha önceleri nice peygamberler, âlimler, komutanlar ve daha sonraları da nice kanaat önderlerinin yetiştiği önemli bir coğrafyadır. Bu çevrede doğmuş, yaşamış ve hizmet etmiş Ziyâb Şâdırma, son zamanlarda bu atmosferin yetiştirdiği kıymetli âlimlerden biri olmuştur. Onun örnek olacak hayatı hakkında hatırlanacak ve bir model olarak kabul edilebilecek özellikleri şunlar olmuştur.

Hiç kimse kendisini aciz ve yetersiz görmemelidir. Ailesinin ve çevresinin desteği ile iyi bir eğitim alarak insanlara rehberlik yapabilecek yetkin bir seviye elde edebilir. Nitekim Ziyâb Şâdırma hayatına bir yetim olarak başlamış ancak annesinin teşviki ve kendisinin de eşsiz gayretiyle bir tıp hekimi olarak yaşamıştır. Aynı zamanda sağlam bir hafız da olan Şâdırma daha sonra ise kıraat ilmi ile ilgilenmiş, birkaç kıraatten icâzet aldıktan sonra çok sayıda talebe de yetiştirmiştir.

İnsanın çevresindeki imkânları ne kadar kısıtlı olursa olsun, zorlukları aşabilir ve özel destekler de alarak yurt dışında eğitim görme imkânına kavuşabilir. Nitekim Şâdırma eğitimine çadırdan bir okulda başlamış ve liseye kadar böyle kifayetsiz mekânlarda devam etmiştir. Hişam b. Abdülmelik Lisesi’ni üstün dereceyle bitirdikten sonra Birleşmiş Milletler Filistinli Mültecilere Yardım Ajansı’dan (UNRWA) bir burs kazanmış ve tıp eğitimini Mısır’da tamamlamıştır.

Bir kimse eğer okumayı seviyorsa bu sevgi onu araştırmaya ve çeşitli ilim alanlarında önemli seviyeler kazandırmaya götürebilir. Çalışmada hayatını incelediğimiz Ziyâb Şâdırma okumayı ve araştırmayı seven bir şahsiyettir. Birçok alanda yaptığı okumaları arasında kıraat ilminin yanı sıra özellikle fıkıh ve tıp ilmi vardır. Ayrıca o, felsefe, kalam ve hadis ilmiyle ilgili de okumalar yapmaya muvaffak olmuştur.

Kıraat ilmi erken yaşlarda başlanıp uzun yıllar gayretle elde edilecek bir ilim iken ileriki yaşlarda da kişi kıraat ilminin donanımını kazanabilir. Hatta bu alanda eser dahi verebilir. Nitekim Şâdırma kıraat ilmiyle ilerleyen yaşlarında tanışmasına rağmen, bu alanda eser de vermiştir. Onun kıraatle ilgili bu eseri tamamlanmış olsa da basılı hale gelmemiştir. Eserin basılmasının artık mümkün hale gelmiş olması bu çalışmanın en önemli sonuç ve meyvelerinden biri olmuştur. Şâdırma akademik anlamda kıraat ilmi ile ilgili çalışmalarını sürdürmüş ve Ürdün’de Şeria Fakültesi Kıraat bölümünden de diploma almıştır. Diplomasını almadan başladığı telif işi onun birkaç eser vermesine vesile olmuştur. Eserleri *Makâsidü'l-Kur'âniyye*, *Rivâyetü Hafs Ta'lil ve Tecsîr*, *Esrâr-u Mihneti't-Tıbb* adlı telifler şeklinde tespit edilmiştir. Bunlardan başka *el-Makâlât* adlı bir eserinin varlığından bahsedilmişse de bu esere ulaşılammıştır.

Filistin topraklarında özellikle de Kudüs’te Kur’an eğitimi için yetmiş yakın vakfın kurulmuş ve buralara çok sayıda kurrâ atanmış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Filistin halkının Kur'an eğitimine verdiği önemi göstermektedir. Bu aziz kitabı öğrenmek ve öğretmek gayretinde olan bu insanlar Hz. Peygamber’in (s.a.s.) diliyle en hayırlı olmanın yolunu tutmuşlardır.

Ziyâb Şâdırma’nın kendisini okutan birçok hocası olmuştur. Ancak bunlar arasında bir üniversite profesörü olan Ahmed Şükrî’nin ayrı bir yeri vardır. Çünkü Dr. Ziyâb, kıraat ilmini bu zattan almış ve alandaki çeşitli temel eserleri ezberleyerek bu hocasına okumuştur. Yukarıda bahsettiğimiz Ürdün Üniversitesi’ndeki kıraat bölümü diplomasını bu hocasının yönlendirme ve tavsiyesi ile almıştır.

Ziyâb Şâdırma’nın, televizyonda Kur’an’ı güzel okuma yarışması izlerken ve Haşr suresinin son ayetlerini dinleyerek gözlerini kapamış olması, onun son anının Kur'an ile yaşanması yanında güzel bir akıbetin sahibi olmasının da bir göstergesi olmuştur. Burada aktarılan türden bir hayatı yaşayan Şâdırma’nın vefatının bu şekilde olması “*nasıl yaşarsanız öyle ölürsünüz*” mealindeki hadisi şerifin bir tecellisi olmuştur.

Sonuç olarak gerek ülkemizde gerekse çevre ülkelerde yaşamış olsun, Filistin doğumlu bir hekim olan Ziyâb Şâdırma gibi nice kıymetli şahsiyetlerin tespit edilerek örnek hayatlarının her bölgede genç nesillerle buluşturulması önem arz etmektedir. Bu çalışma böyle bir örneklige vesile olabilirse amacına ulaşmış olacaktır. Ancak benzeri önemli şahsiyetlerin hayatlarına çeşitli yönleri ile yer verecek olan başka çalışmalar bu alanda araştırma yapan ve gayretli olan araştırmacıları beklemektedir.

KAYNAKLAR

- Ağrıakça, A. (2021), Müslümanların İlk Kiblesi Mescid-İ Aksâ ve Mübarek Şehir Kudüs, *Mukaddes Miras Kudüs*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 14-18.
- Ağırbaş, A. (2021), "Hz. Peygamber Döneminde Kur'an/Kırâat Eğitim-Öğretimi" *Darulhadis İslami Araştırmalar Dergisi* 1, 93, 83-117.
- Ağırbaş, A. (2022), Kırâat Eğitim-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 69-98.
- Ağırbaş, A. (2024), "Kur'an Tilâvetinde Lahn Olgusu Ve Uygulamada Karşılaşılan Yaygın Hatalar". *İslami İlimler Dergisi* 39 (Kasım 2024), 215-238.
- Ahmet bin Hanbel, E. A. Ş. (1421), *el-Müsned*, thk. Şuayb Arnavut ve diğerleri, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Akkuş, M. (2021), "İbnü'l-Cezerî'de İndirac Usûlü", Uluslararası İbnü'l-Cezeri Sempozyumu 01-04 Kasım 2018, Bursa, 556.
- Berekât, B. A. (2021), *el-Mukriûne'l-Makdisiyûn*, Merkezi't-târîhu'l-Arabiyye li'n-neşr, Beytü'l-Makdis.
- Buhârî, M. b. İ. (1419), *el-Câmi'u's-sahîh*, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut.
- Efe, F. (2002), Cemaati Tebliğ, Doğuşu ve Kendisine Yöneltilen Eleştiriler, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sayı 8.
- Gûga, A. T. (2017), *Siyeri'l-kurra ve'l-mukriin Fi'l-Ürdün ve Filistin fi'l-karni'l-muasır*, Cemiyetu'l-Muhafaza ale'l-Kur'an'il-Kerim, Ürdün.
- Gürkan, M. (2010), Hz. Peygamber'in Aile Hayatından Yansımalar. *Sevgiliden*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 75-91.
- Harman, Ö. F. (2002), "Kudüs", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 26/323-327, TDV Yayınları, Ankara.
- Heyet (Kollektif), (2018), *Kudüs Tarihi*, 3. baskı, Nida Yayıncılık, İstanbul. <https://ihh.org.tr/haber/15-mayis-nakba-buyuk-felaket-912>. Erişim.01.11.2023.
- İbn 'Âşûr, M. T. (Tsz.), *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 Cilt. Mü'essesetü't-Târîh, Beyrut.
- İmâm Mâlik, E. A. M. b. Y. (1980), *es-Sünen*, İstanbul.
- İbrâhim b. Muhammed, İ. (1827/1967), *Mesâlikü'l-memâlik*, nşr. M. J. de Goeje, Leiden.
- Karaoğlu, A. (2017), Endülüs Tefsir Mirasına Panoramik Bir Bakış, *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(5), 5-32.
- Karaoğlu, A. (2020), İhtiyaçlar Hiyerarşisini ve İktisadın Bireyini Kur'an'ın Bazı Âyetleri Üzerinden Değerlendirme, *Dergiabant*, 8/202-233.
- Malik b. E. (1981), *Muvatta*, 2 Cilt, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Özbek, Ö. (2018), İbnü'l-Cezerî'nin Kırâatlerin Mütevâtirliği Meselesine Bakışı, *Bilimname Düşünce Platformu*, 36/555-586.
- Taberî, E. C. M. b. C. (2006), *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Mahmud Şâkir. 30 Cilt. Dâru'l-A'lem, Ürdün.
- Taylan, N. (2021), Müminin Sınav Kağıdı: Kudüs, , *Mukaddes Miras Kudüs*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 18-24.
- UNRWA: Filistinli mülteciler, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/unrwa-filistinli-multecilerin-temel- ihtiyaclari-icin-2985343>. Erişim. 01.11.2023.
- Ziyab Şadıрма'nın oğluyla gerçekleştirilen yazışmalar. 15.08.2023.